

ОСОБЛИВОСТІ БІОТОПІЧНОГО РОЗПОДІЛУ ПТАХІВ У ЧЕРНІВЦЯХ: ПРОСТОРОВО-ЧАСОВИЙ АСПЕКТ

І.В. Скільський

Patterns of habitat distribution of birds in Chernivtsi: spatio-temporal aspect. - I.V. Skilsky. - Berkut. 15 (1-2). 2006. - According to results of counts in 1989–2000 a scheme of habitat distribution of birds in the time was made. It is confirmed that the spatial heterogeneity of habitats is more important than seasonal rhythmicity of nature. [Ukrainian].

Key words: Chernivtsi, fauna, habitat, spatio-temporal distribution.

Address: I.V. Skilsky, P.O. Box 532, 58001 Chernivtsi, Ukraine; e-mail: bwasil@chv.ukrpack.net

Авіфауністичним елементам властива певна специфічність щодо вибору місцеперебувань і сезонної динаміки їх використання. Все це створює надзвичайно складну картину. Необхідність виявлення й аналізу основних закономірностей просторово-часового розподілу видів і обумовлюючих його факторів призводить до виникнення проблеми проведення відповідної класифікації, на що наголошують, зокрема, й деякі автори (Цыбулин, 1985; Табачишин, Завьялов, 1997 та ін.).

Характеристика особливостей біотопічного розподілу птахів у Чернівцях протягом року (гніздовий, осінній (міграційний) і зимовий періоди) базується на даних кількісних обліків (Скільський, 2000). За час їх проведення в межах масивів старої і нової багатопверхової й індивідуальної забудови, паркових насаджень, листяного (буково-грабового) лісу та водойм (прибережних ділянок) зібрані матеріали для 138 видів, що становить 82,6 % від загального складу орнітофауни міста в середині – другій половині ХХ ст. За специфічністю просторово-часового розподілу відмічені види можна розділити на чотири групи:

- виявлені в усіх (більшості) біотопах у всі (майже всі) періоди (переважно багаточисельні та звичайні види) – 21 (15,2 %);
- заселяють менше половини біотопів у всі (майже всі) періоди – 49 (35,5 %);
- виявлені в усіх (більшості) біотопах протягом одного періоду – 18 (13,0 %);

– заселяють, як правило, один біотоп протягом одного періоду (переважно рідкісні та надзвичайно рідкісні види) – 50 (36,2 %).

До речі, наявність порівняно значної кількості представників у другій і, особливо, в останній групах, ми пояснюємо не належністю більшості з цих орнітоелементів до “справжніх” стенотопів, а їх низькою чисельністю, що характерно для урбанізованого ландшафту.

Об’єднання видів у представленій нижче класифікаційній схемі проводилося за максимальною подібністю. Найбільш крупні групи ми ділили на підгрупи, а дуже дрібні, як правило, випадкові, навпаки, об’єднували у групи більш високого рангу або, при потребі, залишали їх у тому ранзі, який вони отримали під час початкового поділу. Такий хід дій базується на динаміці щільності населення, тобто враховуються всі птахи певного біотопу протягом усіх (виділених нами) періодів року, а не лише, наприклад, гніздові. Загалом, процес проведення факторної класифікації достатньо добре описаний у літературі (Цыбулин, 1985; Козлов, 1988; Табачишин, Завьялов, 1997 та ін.) і ми на ньому більш детально зупинятися не будемо.

Отже, в межах Чернівців біотопічний розподіл видів птахів протягом року можна представити наступною класифікаційною схемою.

1. Віддають перевагу масивам багатопверхової забудови:

1.1 – старої та нової, протягом року (сизий голуб (*Columba livia* [var. *subdomestica*]), садова горлиця (*Streptopelia decacoto*), хатній горобець (*Passer domesticus*));

1.2 – лише старої, у гніздовий період (сипуха (*Tyto alba*));

1.3 – лише нової:

1.3.1 – протягом року (звичайний боривітер (*Falco tinnunculus*));

1.3.2 – у гніздовий період (чорний серпокрилець (*Apus apus*), міська ластівка (*Delichon urbica*)).

2. Віддають перевагу масивам індивідуальної забудови:

2.1 – протягом року (хатній сич (*Athene noctua*), сирійський дятел (*Dendrocopos syriacus*), галка (*Corvus monedula*), грак (*C. frugilegus*), польовий горобець (*Passer montanus*), щиглик (*Carduelis carduelis*), коноплянка (*Acanthis cannabina*));

2.2 – у гніздовий період (білий лелека (*Ciconia ciconia*), сільська ластівка (*Hirundo rustica*), біла плиска (*Motacilla alba*), звичайний шпак (*Sturnus vulgaris*), звичайна горихвістка (*Phoenicurus phoenicurus*), чорна горихвістка (*Ph. ochruros*), щедрик (*Serinus serinus*));

2.3 – в зимовий період (чиж (*Spinus spinus*)).

3. Віддають перевагу суцільним масивам деревно-кущової рослинності:

3.1 – парковим насадженням і листяному лісу:

3.1.1 – протягом року (звичайний дятел (*Dendrocopos major*), середній дятел (*D. medius*), кропивник (*Troglodytes troglodytes*), чорний дрізд (*Turdus merula*), болотяна гаїчка (*Parus palustris*), блакитна синиця (*P. caeruleus*), велика синиця (*P. major*), повзик (*Sitta europaea*), звичайний підкоришник (*Certhia familiaris*), костогриз (*Coccothraustes coccothraustes*));

3.1.2 – у гніздовий період (чорноголова кропив'янка (*Sylvia atricapilla*), прудка кропив'янка (*S. curruca*), весняний вівчарик (*Phylloscopus trochilus*), вівчарик-ковалик (*Ph. collybita*), жовтобровий вівчарик (*Ph. sibilatrix*), сіра мухоловка (*Muscicapa stri-*

ata), співочий дрізд (*Turdus philomelos*), зеленяк (*Chloris chloris*));

3.2 – лише парковим насадженням:

3.2.1 – протягом року (сіра сова (*Strix aluco*), сивий дятел (*Picus canus*), сойка (*Garrulus glandarius*));

3.2.2 – у гніздовий період (строката мухоловка (*Ficedula hypoleuca*));

3.2.3 – в осінньо-зимовий період (омелюх (*Bombycilla garrulus*), жовточуба золотомушка (*Regulus regulus*), дрізд-омелюх (*Turdus viscivorus*), пухляк (*Parus montanus*), чорна синиця (*P. ater*));

3.2.4 – в зимовий період (чубата синиця (*Parus cristatus*));

3.3 – лише листяному лісу:

3.3.1 – протягом року (великий яструб (*Accipiter gentilis*), крук (*Corvus corax*), звичайна вівсянка (*Emberiza citrinella*));

3.3.2 – у гніздовий період (пугач (*Bubo bubo*), совка (*Otus scops*), малий дятел (*Dendrocopos minor*), лісовий щеврик (*Anthus trivialis*), вивільга (*Oriolus oriolus*), звичайна берестянка (*Hippolais icterina*), білошия мухоловка (*Ficedula albicollis*), вільшанка (*Erithacus rubecula*), зяблик (*Fringilla coelebs*));

3.3.3 – в осінньо-зимовий період (малий яструб (*Accipiter nisus*), снігур (*Pyrrhula pyrrhula*)).

4. Зустрічаються (віддають перевагу) на водоймах і (або) прибережних ділянках:

4.1 – протягом року (крижень (*Anas platyrhynchos*), звичайний мартин (*Larus ridibundus*), сріблястий мартин (*L. argentatus*), сивий мартин (*L. canus*), голубий рибалочка (*Alcedo atthis*), зелений дятел (*Picus viridis*), сорока (*Pica pica*), сіра ворона (*Corvus cornix*), чикотень (*Turdus pilaris*));

4.2 – у гніздовий період (бугайчик (*Ixobrychus minutus*), водяна курочка (*Gallinula chloropus*), лиска (*Fulica atra*), малий зуйок (*Charadrius dubius*), чорний крячок (*Chlidonias niger*), білощокий крячок (*Ch. hybrida*), річковий крячок (*Sterna hirundo*), припутень (*Columba palumbus*), звичайна горлиця (*Streptopelia turtur*), зозуля (*Cuculus canorus*), вухата сова (*Asio otus*), одуд (*Upu-*

ра еропс), крутиголовка (*Jynx torquilla*), берегова ластівка (*Riparia riparia*), терновий сорокопуд (*Lanius collurio*), річкова кобилочка (*Locustella fluviatilis*), кобилочка-цвіркун (*L. naevia*), чагарникова очеретянка (*Acrocephalus palustris*), ставкова очеретянка (*A. scirpaceus*), велика очеретянка (*A. arundinaceus*), садова кропив'янка (*Sylvia borin*), сіра кропив'янка (*S. communis*), чорноголовий чекан (*Saxicola torquata*), східний соловейко (*Luscinia luscinia*), ремез (*Remiz pendulinus*), очеретяна вівсянка (*Emberiza schoeniclus*));

4.3 – у період міграції (великий норець (*Podiceps cristatus*), квак (*Nycticorax nycticorax*), сіра чапля (*Ardea cinerea*), сіра гуска (*Anser anser*), червоноголова чернь (*Aythya ferina*), гоголь (*Bucephala clangula*), балабан (*Falco cherrug*), малий підсоколик (*F. columbarius*), кібчик (*F. vespertinus*), чайка (*Vanellus vanellus*), перевізник (*Actitis hypoleucos*), вальдшнеп (*Scolopax rusticola*), звичайна чечітка (*Acanthis flammea*));

4.4 – в осінньо-зимовий період (малий норець (*Podiceps ruficollis*), чирок-свистунець (*Anas crecca*), чирок-тріскунець (*A. querquedula*), лісовий коловодник (*Tringa ochropus*), довгохвоста синиця (*Aegithalos caudatus*));

4.5 – у зимовий період (лебідь-шипун (*Cygnus olor*), чубата чернь (*Aythya fuligula*), великий крохаль (*Mergus merganser*), білоспинний дятел (*Dendrocopos leucotos*), пронурок (*Cinclus cinclus*)).

5. Проникають у селітебну частину міста по країнах:

5.1 – новобудов:

5.1.1 – протягом року (чубатий жайворонок (*Galerida cristata*));

5.1.2 – у гніздовий період (польовий жайворонок (*Alauda arvensis*), звичайна кам'янка (*Oenanthe oenanthe*));

5.1.3 – в осінньо-зимовий період (очеретяний лунь (*Circus aeruginosus*), сіра куріпка (*Perdix perdix*));

5.2 – індивідуальної забудови:

5.2.1 – у гніздовий період (перепілка (*Coturnix coturnix*), золотиста бджолоїдка

(*Merops apiaster*), лучний шеврик (*Anthus pratensis*), жовта плиска (*Motacilla flava*), лучний чекан (*Saxicola torquata*));

5.2.2 – в зимовий період (в'юрок (*Fringilla montifringilla*)).

6. Рідкісні (надзвичайно рідкісні) види, зустрінуті (віддають перевагу) в нетипових для них біотопах:

6.1 – масиви старої багатоповерхової забудови, в осінній (міграційний) період (голуб-синяк (*Columba oenas*));

6.2 – масиви нової багатоповерхової забудови, в зимовий період (сірий сорокопуд (*Lanius excubitor*));

6.3 – паркові насадження, в осінній (міграційний) період (мала мухоловка (*Ficedula parva*));

6.4 – листяний ліс, в осінньо-зимовий період (зимняк (*Buteo lagopus*), звичайний канюк (*B. buteo*)).

Таким чином, проведена класифікація достатньо добре відображає ієрархію значущості факторів середовища, які визначають неоднорідність розподілу видів птахів, оскільки просторова неоднорідність місцеперебувань має більше значення, ніж сезонна ритміка природи в цілому. До речі, отримані нами дані співпадають з виявленими раніше закономірностями для окремих міст: новосибірського Академмістечка (Цыбулин, 1985), Новосибірська (Козлов, 1988) та Саратова (Табачишин, Завьялов, 1997; Табачишин, 1998).

ЛІТЕРАТУРА

- Козлов Н.А. (1988): Птицы Новосибирска (пространственно-временная организация населения). Новосибирск: Наука. 1-159.
- Скільський І.В. (2000): Структура й особливості формування фауни та населення птахів середнього міста (на прикладі Чернівців). - Автореф. дис. ... канд. біол. наук. К. 1-19.
- Табачишин В.Г. (1998): Эколого-фаунистическая структура населения птиц г. Саратова. - Автореф. дис. ... канд. биол. наук. Волгоград. 1-18.
- Табачишин В.Г., Завьялов Е.В. (1997): Классификация птиц урбанизированных ландшафтов г. Саратова по сходству их распределения и характера пребывания. - Проблемы общей биологии и

прикладной экологии. Саратов: Изд-во Саратовск. ун-та. 4: 41-44.

Цыбулин С.М. (1985): Птицы диффузного города (на примере новосибирского Академгородка). Новосибирск: Наука. 1-168.

І.В. Скільський,
а/с 532, м. Чернівці, 58001,
Україна (Ukraine).

Замітки	Беркут	15	Вип. 1-2	2006	84

О ВСТРЕЧЕ ОБЫКНОВЕННОГО ДУБОНОСА-АЛЬБИНОСА

About record of albino Hawfinch. - A.M. Peklo, I.I. Zemlyanskikh. - Berkut. 15 (1-2). 2006. - A female was bagged in a village in Kyiv region on 23.06.2004 (photo). The bird had red iris, pink bill and legs. Plumage was white with the exception of yellow feathers on head. [Russian].

23.06.2004 г. в саду одной из частных усадеб в с. Воронков (Бориспольский р-н Киевской обл.) была отмечена пара взрослых обыкновенных дубоносов (*Coccothraustes coccothraustes*) с выводком из 4 лет-

ных молодых. Птицы стайкой прилетели в сад кормиться на черемухе. В глаза наблюдателей сразу бросилось то, что одна из них была необычной окраски. Данную особь удалось добыть. Это оказалась молодая самка-альбинос в ювенильном наряде (фото). Ее размеры (мм): длина крыла – 99,5, хвоста – 53,3, клюва – 17,5, цевки – 21,3. Птица имела красную радужину, телесно-розовые клюв и лапки. Все оперение было лишено пигментации и имело белую окраску, за исключением светло-желтых перьев на верхней части головы, по ее бокам, и отдельных бледно-желтых перьев на горле, за счет полного или частичного нали-

чия в них желтых пигментов группы липохромов. При этом желтый цвет имели только те группы перьев, которые у типично окрашенной птицы образуют коричнево-охристые шапочку и щеки. Участки оперения на голове, обычно окрашенные в черный цвет (уздечка, узкая полоса вокруг основания клюва, пятно на подбородке), – чисто-белые в связи с полным отсутствием черных пигментов группы меланинов. Коллекционная тушка добытой особи хранится в фондах Зоологического музея ННПМ НАН Украины.

Добытый альбинос, вид с трех сторон.
The bagged albino, view from three sides.

**А.М. Пекло,
И.И. Землянских**

А.М. Пекло,
Зоомузей ННПМ НАН України,
ул. Б. Хмельницького, 15,
г. Київ-30, ГСП, 01601,
Україна (Ukraine).